

Herman Giesbers: Leve de Markt!

Behalve om ministers en partijen die hun strijd om de posities op de apenrots uitvechten via een erbarmelijke onderlinge communicatie en om talloze vermakelijke en minder vermakelijke affaires, zal de periode Paars in de politiek vooral ook in de herinnering blijven als de periode waarin de ideologische veren van de sociaal-democratie definitief vervangen werden door het vurig beleden geloof in de werking van 'de markt'.

Ook in het onderwijs zijn termen als markt, product en klantgerichtheid niet meer weg te denken, en dit zal vooralsnog niet minder worden, nu dagbladen bij wijze van consumentengids de *output* van scholen publiceren en van overheidswege heuse kwaliteitskaarten uitgegeven worden. Scholen worden bovendien stevig kostenbewust gemaakt door de invoering van een krap bemeten *lump sum*-financiering, een keurslijf dat verkocht wordt onder het mom van meer autonomie voor de school. Andere instellingen, zoals onderwijs-ondersteunende instellingen als de landelijke pedagogische centra (APS, CPS, KPC Groep – sic! –), de SLO of het Cito worden geacht hun inkomsten marktconform te verwerven, evenals bijvoorbeeld aan universiteiten verbonden instituten die service verlenen of onderzoek uitvoeren voor derden.

Bij de Universiteit Utrecht is deze boodschap in ieder geval goed aangekomen. Daar is dit jaar het universitair rekencentrum, zeg maar de computerdienst van de universiteit, compleet van de hand gedaan en overgenomen door het softwarebedrijf Cap Gemini. De gevolgen voor de studenten waren niet minder marktconform: cursussen tekstverwerking of internet vervijfvoudigden in prijs. Naar verluidt legt de universiteit, geschrokken door deze ontwikkeling, nu zoveel geld

bij dat de tarieven weer naar het oude niveau kunnen. Het oordeel over de zin of onzin van dergelijke marktbewegingen laat ik graag aan u over.

Oké, universiteiten, grote softwarebureaus, maar in het basis- of voortgezet onderwijs zal het allemaal toch zo'n vaart niet lopen? Laten we het hopen, maar er zijn signalen die wijzen op minder gewenste ontwikkelingen.

Een collega Nederlands constateerde onlangs met ongenoegen dat ondersteunende instellingen, of verbanden zoals, in zijn geval, een Netwerk Examendossier qua inhoud rijkelijk putten uit de inbreng vanuit het veld, maar dat 'het veld' vervolgens wel moet betalen voor verleende diensten, als er een beroep op diezelfde instellingen of verbanden wordt gedaan, en dat terwijl anderzijds de afhankelijkheid van die diensten gestimuleerd wordt, omdat zij aangewezen zijn om allerlei veranderingen in het onderwijs te sturen en te begeleiden.

Nog sterker is het verhaal van een andere docent die moest ervaren hoe de plaatselijke bibliotheek een serieus kostenplaatje presenteerde bij het verzoek om themaliestjes samen te stellen van boeken uit de bibliotheek die zouden passen bij thema's voor de leeslessen in de brugperiode.

Minder gewenste ontwikkelingen kunnen ook op een subtielere manier hun beslag krijgen. Natuurlijk zijn uitgevers van leermiddelen al sinds jaar en dag van grote invloed op de inhoud van een vak, maar met name de hoge kosten die vooralsnog gepaard gaan met de ontwikkeling en invoering van geavanceerde software, lijken een extra dimensie aan deze invloed te geven.

Zo is *Nieuwe Buren*, een multimediapakket voor Nederlands als tweede taal, erg populair in de volwasseneneducatie, maar tegelijkertijd ook erg kostbaar. Een gevolg kan zijn dat een instelling geen budget meer heeft voor de aanschaf van andere leermiddelen, bijvoorbeeld leermiddelen die op een of meerdere onderdelen beter zouden scoren, hetzij voor alle cursisten, hetzij voor specifieke groepen cursisten.

Iets vergelijkbaars is voorstelbaar bij de software die een grote uitgever in het noor-

den van het land momenteel aan het ontwikkelen is bij zijn leermiddelen. Scholen die hier gebruik van willen maken, wordt gevraagd een bepaald bedrag per schooljaar te betalen. Op zich een volstrekt legitieme procedure, maar dit kan tot gevolg hebben dat de school en/of vaksectie zich vanwege de gedane investeringen genoodzaakt ziet vast te blijven houden aan de leermiddelen van die ene bepaalde uitgever, ook al blijken de betreffende leermiddelen naderhand niet of minder geschikt voor groepen leerlingen.

Natuurlijk is en blijft het de eigen verantwoordelijkheid van scholen hoe ze omgaan met dergelijke marktontwikkelingen en, zoals al gezegd, de – commerciële – positie van uitgevers is op zich niet nieuw. Anders ligt dat bij instellingen als APS, SLO of Cito. Nu zij in toenemende mate geacht worden op eigen houtje, via het binnenhalen van voldoende opdrachten, te overleven op de markt, zijn zij niet meer die onafhankelijke door de overheid ingestelde diensten die ondersteunend dienen te zijn voor het veld: veel meer dan vroeger is het voor hen van direct levensbelang dat bijvoorbeeld bepaalde diensten of een bepaalde expertise die toevallig in huis is, afgenomen wordt en het gevaar bestaat dat die diensten vervolgens onvoldoende aansluiten bij de vragen en behoeften van leraren.

De verkondigers van het geloof in de markt zullen aanvoeren dat juist het marktmechanisme dit probleem vanzelf zal oplossen. Immers, als de klant niet tevreden is, zoekt hij een andere leverancier.

Het probleem is echter dat er in wezen helemaal niet zo veel verschillende leveranciers zijn, maar belangrijker nog is dat het marktconform vragen naar diensten, van wie dan ook en hoe dan ook, altijd zal leiden tot een bepaalde vorm van afhankelijkheid. Juist in deze tijd van marktgericht denken lijkt het mij zinniger dat scholen niet meer bij voorbaat hun inhoudelijk en onderwijskundig heil zoeken bij allerlei instellingen of bedrijven, maar dat ze in eerste instantie zelf, als waarlijk autonome organisaties, nadenken over problemen en van daaruit zelf eventuele vragen en oplossingen formuleren. En wellicht blij-

ken dan die collega's van even verderop, of die vaksectie van toen meer te zeggen te hebben dan vermoed werd. En anders is er altijd nog *Moer...*